

УДК 378.011.3-051:75

Сова О. С.,
викладач кафедри образотворчого мистецтва
Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова, м. Київ

ПЛЕНЕРНА ПРАКТИКА ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

***Анотація.** У статті висвітлено основні завдання пленерної практики у формуванні фахової компетентності студентів і стимулювання розвитку їх художньо-творчого потенціалу. Визначено мету навчально-творчої практики, виокремлено основні вимоги до виконання творчих робіт на пленері. У статті досліджено феномен розвитку художнього потенціалу студентів, а також процес формування мотивації до самостійної творчої роботи, активізації їхньої продуктивної діяльності в умовах відкритого простору.*

***Ключові слова:** пленерна практика, вчитель образотворчого мистецтва, живопис, пейзаж, творчий потенціал.*

***Постановка проблеми, її зв'язок із важливими завданнями.** Основним завданням сучасної художньо-педагогічної освіти є необхідність підготовки висококваліфікованих спеціалістів. Це можливо лише за умови розробки та впровадження таких методів навчання, які б стимулювали розвиток художнього потенціалу майбутніх учителів образотворчого мистецтва, розкриття якостей їх індивідуальної творчої особистості, пробудження їх цікавості до творчих*

пошуків та створення самобутніх авторських творів. Пленерна практика в комплексі з іншими основними фаховими дисциплінами спрямована на виконання саме таких завдань, пошуків рушійної сили у розвитку талановитої, самобутньої особистості. Ця проблема є актуальною в системі професійної підготовки студентів художніх спеціальностей і сьогодні вона, як і раніше, досліджується художниками-педагогами, мистецтвознавцями і науковцями-практиками.

У культурологічному словнику подається таке визначення художньо-творчого потенціалу – це універсальна, якісна характеристика індивіда, яка проявляється в художньо-творчій діяльності через накопичення матеріально-духовних цінностей, саморозвитку та самореалізації особистості. Це діяльність у сфері мистецтва, особливістю якої є відображення реальності в художньо-образній формі. Змістова характеристика художньо-творчого потенціалу є невід'ємною частиною цілісного гармонійного розвитку особистості (фізична енергія, задатки, здібності та ін.) [7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми, виокремлення невирішених її частин. Вивчення наукових джерел свідчить про актуальність і запитуваність проблеми. Проблемі розвитку індивідуальності та творчого потенціалу присвячено багато науково-педагогічних досліджень, зокрема В. Лихвар, Н. Каюмової, Л. Жаданової, М. Семенової, Т. Криво, І. Назаренко та ін.

В. Лихвар в своїй дисертаційній роботі розкриває творчий потенціал як комплекс здібностей, які необхідні особистості для творчої діяльності. Вони є важливими факторами саморозвитку людини, її самореалізації, здійсненню вільних дій і вчинків. Розвиток художньо-творчого потенціалу науковець

досліджує в процесі образотворчої діяльності школярів. Зазначає, що художньо-творчий потенціал представляє собою універсальну, цілісну якість людини, змістовна визначеність якої виявляється в художньо-творчій діяльності через прирощення матеріально-духовних цінностей та самореалізацію особистості, концентруючи для цього фізичні, психологічні й духовні ресурси. Це діяльність в галузі мистецтва, особливістю якого є відображення реальності в художньо-образній формі. Змістова характеристика художньо-творчого потенціалу є невід'ємною частиною цілісного гармонійного розвитку особистості [3].

До дослідження специфіки навчання на пленері в умовах відкритого середовища звертались такі автори, як Г. Беда, М. Базанова, М. Маслов, Ю. Тютюнова та інші, що знайшло відображення в їх науково-методичних працях.

Зокрема в монографії Ю. Тютюнової «Пленер: начерки, замальовки, етюди» [6] розглядаються методичні та художньо-творчі аспекти виконання начерків і етюдів в умовах пленеру, робота з натури, по пам'яті та за уявленням, що дає можливість розширити творчий потенціал, сприяє розвитку візуального та об'ємно-просторового мислення.

У книзі М. Базанової «Пленер. Навчальна літня практика в художньому училищі» [1] знаходимо рекомендації з організації творчої практики, методику проведення занять в умовах відкритого середовища. В посібнику детально описане обладнання, яке знадобиться художнику в умовах пленеру, а також представлено різноманіття живописних і графічних матеріалів.

У навчальному посібнику Г. Беди «Основи образотворчої граматики» детально розглянуто метод роботи колірними відношеннями та необхідність

цілісного сприйняття природи в умовах пленеру, висвітлено питання передачі кольору освітлення, сприйняття і передачі відношень теплохолодності, а також важливості колористичної єдності об'єктів пейзажу [2].

М. Маслов ґрунтовно викладає специфіку роботи на відкритому повітрі, знайомить з основними правилами, прийомами та принципами роботи на пленері, висвітлює питання зародження пленерного живопису та його розвитку в європейському образотворчому мистецтві у своєму посібнику «Пленер: Практика з образотворчого мистецтва» [4].

Аналіз наукових праць дослідників дозволяє стверджувати, що автори приділяють більше уваги науково-теоретичним знанням закономірностей пленерного живопису, організації роботи на пленерній практиці, залишаючи поза увагою розвиток індивідуального художнього потенціалу.

Мета статті полягає в дослідженні факторів розвитку художнього потенціалу студентів, а також процесу формування мотивації до самостійної творчої роботи, активізації їхньої продуктивної діяльності в умовах живопису на відкритому просторі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У системі професійної фахової підготовки майбутніх учителів-образотворців особливе місце займає навчально-творча пленерна практика, яка проводиться в природних умовах, на відкритому просторі. Працюючи на пленері, студенти отримують досвід позааудиторної художньої роботи, інтеграції образотворчих знань, реалізації міжпредметних зв'язків у вивченні спеціальних дисциплін (живопис, рисунок, композиція, кольорознавство), удосконалення технологічних умінь і навичок роботи з простором, об'ємом, формою,

колоритом в різних умовах пейзажного середовища. Важливим аспектом отримання цього специфічного досвіду є здатність студентів до самостійної творчої діяльності, самовдосконалення, розвиток їх творчого потенціалу та особистісного професійного становлення.

Візуальне пізнання навколишньої дійсності – це той підмурок, на якому базується навчання живописній грамоті. Саме в умовах роботи на природі, на відкритому просторі майбутні художники-педагоги можуть відчути, порівняти і досконало вивчити різноманіття тонових і колірних відношень, оволодіти передачею глибини простору не лише за допомогою законів лінійної перспективи, а й правил, пов'язаних з відтворенням світлоповітряного середовища, навчитися розуміти поняття колориту як відношення колірних відтінків і тонів, приведених до певної єдності. Студенти, працюючи на пленері, мають можливість розширити колірну гамму своєї робочої палітри, почати працювати більш сміливо, застосовувати нові технічні прийоми, мають широкі можливості для творчого пошуку та імпровізації. Таким чином, закладається міцний фундамент фахових знань і умінь, який базується на нерозривному зв'язку процесів освоєння реальної дійсності та отримання професійних навичок роботи на пленері. Це приводить до розвитку творчої особистості та реалізації художнього потенціалу майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Різнопланові завдання, які отримують студенти для роботи під час роботи на творчій практиці, підібрані та впроваджені з урахуванням вікових особливостей студентів, побудовані за принципом “від простого до складного”, що дає змогу поступово ускладнювати теми і об'єкти для зображення, вдосконалювати професійні уміння та навички роботи, опанувати різні образотворчі техніки, навчитися працювати

різноманітними художніми живописними та графічними матеріалам. Також це дає можливість накопичення підготовчого художнього матеріалу до підсумкової творчої роботи, а в подальшому – до дипломного проекту. Доповнення списку навчальних завдань з живопису та рисунку на пленері певною кількістю творчих робіт, які є завершальними в кінці кожної теми, на наш погляд, є необхідними для більш плідної творчої роботи. В них студенти демонструють не тільки оволодіння темою звітного періоду, набутою майстерністю, але й розкривають своє власне творче обличчя, через активізацію самостійної діяльності, творчий пошук в роботі, розробку індивідуальної манери виконання. Творчі авторські роботи мають стимулювати студентів до більш уважної роботи на природі, розвивати глибоке розуміння навколишньої дійсності, пов'язане з узагальненням довготривалих спостережень за станом природи, передавати ставлення художника до обраного мотиву, вдумливої роботи над композицією, допомагати робити перші кроки на шляху до дипломного проекту. Ці роботи, на відміну від навчальних, вже мають певну художню цінність, можуть експонуватися на виставках, як повноцінні мистецькі твори, що теж є фактором стимулювання художньо-творчого потенціалу студентів, а також більш плідної та наполегливої практичної роботи.

Важливою складовою навчально-виховного процесу в ході пленерної практики є проведення викладачем настановної конференції, яка проходить або перед початком пленеру, або на першому занятті. Викладач окреслює поставлені перед студентами завдання, знайомить з переліком творчих вправ та вимог до виконання робіт. Доречно буде представити кращі зразки студентських робіт, а також ознайомити практикантів з репродукціями робіт видатних

художників (І. Левітан, К. Коровін, О. Мурашко, К. Моне, О. Ренуар, П. Сезан та ін.). Ще одним навчальним компонентом, який викликає зацікавлення студентів, є застосування під час конференції перегляду відео майстер-класів з методично-грамотного ведення та виконання пленерних роботи. Застосування наочних методів дає студентам певний творчий поштовх, надихає на продуктивну працю.

Провідна роль у досягненні окреслених задач відводиться керівнику практики, його професійності та вмінню заохотити, творчо «запалити» студентів, вмінню бути не тільки викладачем, який вказує на помилки, але й колегою-художником, який стає творчим наставником і натхненником.

Викладач-методист, під час поточних занять на пленері, надає студентам консультації та поради, як загального характеру, так і індивідуального. Вагомим творчим поштовхом для студентів може стати паралельна робота на пленері викладача – керівника практики, який своїм власним прикладом надихне на активну, наполегливу працю, покаже способи рішення тієї чи іншої задачі в етюді чи зарисовці. Такий майстер-клас від викладача – досить дієвий спосіб впливу на формування творчого світогляду студентів, найкоротший шлях до налагодження духовного контакту та можливість заробити безсумнівний авторитет, що має вагоме значення у художньому вихованні молоді. У методичному посібнику «Вимоги до сучасного уроку» науковець М. Поташнік зауважує, що майстер-клас – це форма навчання саме у вчителя-майстра, процес передачі художником свого досвіду «з рук у руки», шляхом прямого та коментованого показу прийомів роботи, методами інтерактивної комунікації [5]. Творчий і педагогічний досвід викладача, його ентузіазм, професіоналізм, уміння створити творчу

атмосферу відіграють вирішальну роль у навчальному процесі. Керівник повинен підібрати індивідуальний підхід до кожного студента, проаналізувати помилки в роботі та запропонувати способи їх виправлення, відзначити досягнення. Викладач обов'язково має контролювати роботу студентів на всіх основних етапах. Це дасть змогу вчасно звернути увагу студента на недоліки та попередити виникнення грубих помилок.

Висновки та перспективні напрями подальших досліджень. Представлений вище аналіз підтверджує актуальність дослідження процесу розвитку художньо-творчого потенціалу майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі роботи на пленерній практиці. Організація і проведення пленеру потребує особливої уваги з боку художників-педагогів, постійного вдосконалення та розробки нових підручників і методичних посібників, рекомендацій, навчальних комплексів. Розвиток художньо-творчого потенціалу в процесі роботи на пленері може бути ефективним за умов:

- чітко сформульованого переліку завдань з живопису та рисунку з окресленням вимог до виконання пленерних робіт;
- обов'язкового виконання студентами всіх творчих підсумкових завдань;
- консультування та контролю роботи студентів на всіх основних етапах;
- мотивації студентів до самостійної творчої діяльності;
- створення творчої робочої атмосфери під час виїзних занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базанова М. Д. Пленэр. Учебная летняя практика в художественном училище: учеб. пособие / Майя Дмитриевна Базанова. – М.: Изобраз. искусство, 1994. – 160 с.
2. Беда Г. В. Основы изобразительной грамоты / Василий Георгиевич Беда. – М.: Просвещ., 1989. – 192 с.
3. Лихвар В. Д. Розвиток художньо-творчого потенціалу молодших школярів у процесі образотворчої діяльності: автореф. дис. ...канд. пед. наук: спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / В. Д. Лихвар. – Херсон, 2003. – 22 с.
4. Маслов Н. Я. Пленэр. Практика по изобразит. искусству: учеб. пособие [для студентов худож.-граф. фак. пед. ин-тов.] / Николай Яковлевич Маслов. – М.: Просвещение, 1984. – 112 с.
5. Поташник М. М. Требования к современному уроку. Методическое пособие / Марк Максимович Поташник. – М.: Центр педагогического образования, 2008. – 272 с.
6. Тютюнова Ю. М. Пленэр: наброски, зарисовки, этюды: учебное пособие для вузов / Юлия Михайловна Тютюнова. – М.: Академический Проект, 2012. – 175 с.
7. Справочник Культура и культурология [Электронный ресурс] – режим доступа до ресурсу : http://www.artap.ru/cult/h_potentia.htm.

REFERENCES

1. Bazanova M. D. Plener. Uchebnaya letnyaya praktyka v khudozhestvennom uchylyshhe: ucheb. posobyie / Majya Dmytryevna Bazanova. – M.: Yzobraz. yskusstvo, 1994. – 160 s.

2. Beda G. V. Osnovy yzobrazitelnoj gramoty / Vasylyj Georgyevych Beda. – M.: Prosveshhenye, 1989. – 192 s.

3. Lykhvar V. D. Rozvytok hudozhno-tvorchogo potencialu molodshyh shkolyariv u procesi obrazotvorchoyi diyalnosti: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: specz. 13.00.07 «Teoriya ta metodyka vyhovannya» / V. D. Lykhvar. – Kherson, 2003. – 22 s.

4. Maslov N. Ya. Plener. Praktyka po yzobrazyt. yskusstvu: ucheb. posobyе [dlya studentov khudozh.-graf. fak. ped. yn-tov.] / Nykolaj Yakovlevych Maslov. – M.: Prosveshhenye, 1984. – 112 s.

5. Potashnyk M. M. Trebovaniya k sovremennomu uroku. Metodycheskoe posobyе / Mark Maksymovych Potashnyk. – M.: Centr pedagogycheskogo obrazovaniya, 2008. – 272 s.

6. Tyutyunova Yu. M. Plener: nabrosky, zarysovky, etyudy: uchebnoe posobyе dlya vuzov / Yulyya Mykhajlovna Tyutyunova. – M.: Akademicheskyj Proekt, 2012. – 175 s.

7. Spravochnyk Kultura y kulturologiya [Elektronnyj resurs] – rezhym dostupu do resursu : http://www.artap.ru/cult/h_potentia.htm.

Со́ва О. С. Пленэ́рная практика как фактор развития художественно-творческого потенциала будущих учителей изобразительного искусства.

Аннотация. В статье освещены основные задачи пленэрной практики в формировании профессиональной компетентности студентов и стимулирования развития их художественно-творческого потенциала. Определена цель учебно-творческой практики, выделены основные требования к выполнению творческих работ на пленэре. В статье исследуется феномен развития художественного

потенциала студентів, а також процес формування мотивації к самостійній творчій роботі, активізації їх продуктивної діяльності в умовах відкритого простору.

Ключевые слова: пленэрная практика, учитель образотворческого искусства, живопись, пейзаж, творческий потенциал.

Sova O. S. Plein-air practice as a factor in the development of artistic-creative potential of future teachers of fine arts.

Annotation. The article highlights the main challenges of plein-air practice in the formation of professional competence of students and promote the development of their artistic and creative potential. Determine the purpose of educational and creative practice, identified the main requirements for the implementation of creative works in the open air. The article investigates the phenomenon of the artistic potential of students, as well as the formation of motivation for independent creative work, enhance their productive activities in open space.

Keywords: plein-air practice, a teacher of fine arts, painting, landscape, creativity.